CU PRIVIRE LA SINONIME *

DE

M. BUCĂ

1. Definiția și caracteristicile sinonimelor

Gîndirea omenească descoperă pe timp ce trece noi trăsături și nuanțe ale obiectelor și fenomenelor realității. Înregistrarea acestor noi trăsături și nuanțe și exprimarea lor prin limbă se face adesea pe baza creării de sinonime.

Sinonimia constituie, după cum este știut, un mijloc important de îmbogățire a vocabularului. Pentru a studia problema sinonimiei într-o anumită limbă, de un real folos este cunoașterea definiției noțiunii de « cuvînt » în lumina învățăturii marxiste despre limbă. În această privință, indicația lui V. I. Lenin că « orice cuvînt generalizează » este deosebit de importantă. Cuvîntul este forma de existență a noțiunii. Nu există noțiuni care să nu fie numite de cuvinte, după cum nu există cuvinte care să nu exprime o noțiune[1]. Noțiunea este gîndirea noastră despre obiect[2], privit din punctul de vedere al însușirilor (notelor) sale generale și esențiale. Cuvîntul exprimînd noțiunea, exteriorizează și însușirile (notele) generale, esențiale ale obiectului pe care-l denumește. Sinonimia se bazează tocmai pe această proprietate a cuvintelor de a generaliza.

Noțiunea, după cum se știe, are două laturi: conținut și sferă.

Conținutul noțiunii este totalitatea notelor generale și esențiale ale obiectelor reflectate în gîndire.

Sfera noțiunii o constituie totalitatea obiectelor reflectate în conștiința noastră prin însușirile lor generale și esențiale.

---

* Lucrarea are la bază material din limba rusă.

[1] Facem abstracție de prepoziții, conjuncții, precum și de interjecții, care nu exprimă noțiuni.

[2] Prin « obiect », aici și în tot cursul articolului, se înțeleg lucrurile, ființele, fenomenele etc. din realitatea înconjurătoare.

BDD-A10304 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:30 UTC)

Strînsa legătură dintre conținutul noțiunii și sensul cuvîntului este subliniată de E. M. Galkina-Fedoruk, care afirmă: «Noțiunea este legată de obicei de cuvînt și apare în conștiința noastră sub forma sensului cuvîntului»[1].

Pornind de la cele arătate mai sus, rezultă că în funcțiunea cuvîntului de a exprima o noțiune trebuie deosebite două laturi: 1. funcțiunea denominativă (capacitatea cuvîntului de a numi toate obiectele care intră în sfera noțiunii date, de a se raporta la ele în general, fără a da o descriere a notelor lor esențiale) și 2. funcțiunea exprimării propriu-zise (capacitatea cuvîntului de a exprima conținutul noțiunii sub un anumit aspect sau într-un anumit sens).

Precizările făcute privitor la cuvînt și noțiune ne dau posibilitatea să trecem acum la problema sinonimelor.

*

În lumina celor expuse mai sus, cuvintele considerate în mod obișnuit sinonime se împart în trei grupe:

1. Cuvinte care concordă atît prin conținutul noțional cît și prin sens: биография (biografie), жизнеописание (descrierea vieții); орфография (ortografie), правописание (scriere corectă).

2. Cuvinte care concordă numai prin conținutul noțional: глаза (ochi), очи («ochi» în stilul poetic și arhaizant).

3. Cuvinte care nu concordă nici prin conținutul noțional, nici prin sens: язык (limbă); говор (grai); наречие (dialect); стиль (stil)[2].

După cum se vede, din aceste trei grupe numai primele două posedă o trăsătură comună — unitatea conținutului noțional și, deci, și a funcțiunii denominative. Sinonime propriu-zise trebuie considerate numai cuvintele care aparțin acestor grupe deoarece definind sinonimele trebuie să avem în vedere în primul rînd comunitatea conținutului noțional, a funcțiunii denominative.

Cuvintele care concordă în ambele funcțiuni (denominativă și de exprimare) sînt sinonime absolute (grupa I); cuvintele care concordă numai în funcțiunea denominativă sînt sinonime relative (grupa a II-a).

Este necesar să precizăm că lipsa de concordanță în funcțiunea exprimării nu trebuie înțeleasă ca absolută, ci ca relativă, parțială, pentru că altfel ar face imposibilă comunitatea funcțiunii denominative. Mai departe vom avea în vedere numai sinonimele relative, deoarece cele absolute sînt foarte puține la număr și cu timpul își creează sensuri diferite.

A doua caracteristică a sinonimelor constă în faptul că ele aparțin uneia și aceleiași categorii gramaticale. După părerea lui Charles Bally, acest lucru nu este obligatoriu: «... studierea sinonimelor nu privește separat cuvintele

---

[1] E. M. Galkina-Fedoruk, Probleme fundamentale de lingvistică în operele lui V. I. Lenin. («Analele Romîno-Sovietice», Seria Istorie-Filozofie, iulie-august, București, 1951 p. 68).

[2] В. Д. Повлов- Шишкин. Учебный словарь русских синонимов, М. 1931 г.

BDD-A10304 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:30 UTC)

aparţinînd fiecărei categorii gramaticale sau părţi de cuvînt (substantive, verbe, adjective etc.) pentru că, cel puţin în principiu, toate faptele de expresie (tous les faits d'expréssion) (directe sau indirecte) pot fi comparate pe baza unei idei simple şi comune tuturor [1].

Această părere ni se pare greşită, deoarece înţelesul lexical al unui cuvînt nu poate fi privit izolat de cel gramatical, între ele existînd o dependenţă indestructibilă.

A treia caracteristică a sinonimelor o constituie faptul că ele numesc noţiuni nu numai cu acelaşi conţinut, dar şi cu sfere mai mult sau mai puţin identice.

Este necesar să ne oprim asupra acestui lucru întrucît sînt lingvişti care, admiţînd că sinonime pot fi şi cuvintele ale căror noţiuni au sfere diferite, pun această diferenţă a sferelor la baza studierii sinonimelor şi a alcătuirii dicţionarelor de sinonime.

După Charles Bally, sinonime pot fi numai cuvintele generice şi cuvintele specifice. « Există, prin urmare, dacă se poate spune aşa, cuvinte-generice (« mots-genres ») şi cuvinte-specifice (« mots-espèces »). Distincţia dintre aceste două categorii de fapte ale limbajului este fundamentul studierii sinonimelor » [2].

Analiza dicţionarelor ruse de sinonime ale lui V. D. Pavlov-Şişkin şi N. Abramov arată că la baza lor stă acelaşi principiu. În ele sînt incluse, în seriile de sinonime, cuvinte care exprimă noţiuni cu sfere diferite. Aşa, de exemplu, ca sinonime ale cuvîntului время (vreme, timp) sînt date următoarele cuvinte: эпоха (epocă), срок (termen), период (perioadă), промежуток времени (interval de timp), год (an), десятилетие (deceniu), столетие (secol), тысячелетие (mileniu), сезон (sezon), месяц (lună), неделя (săptămînă), ночь (noapte), полночь (miezul nopţii), утро (dimineaţă), полдень (miezul zilei), вчера (ieri), завтра (mîine), послезавтра (poimîine).

Cuvintele-generice şi cuvintele-specifice (după terminologia lui Ch. Bally), precum şi cuvintele din exemplul de mai sus nu pot fi considerate sinonime din punctul de vedere al interpretării sinonimelor în lucrarea de faţă.

Conţinutul noţiunii, care este în mod organic legat de sensul cuvîntului, şi sfera noţiunii reprezintă o strînsă unitate. Mărirea sau micşorarea uneia dintre aceste laturi ale noţiunii atrage după sine micşorarea sau, respectiv, mărirea celeilalte, ceea ce are ca rezultat formarea unor noţiuni noi. Schimbările în cele două părţi ale noţiunii se reflectă şi în funcţiunile cuvîntului.

În afară de concordanţa în funcţiunea denominativă, cuvintele-sinonime trebuie să concorde parţial şi în funcţiunea exprimării. Mai precis, suprafaţa de concordanţă în funcţiunea exprimării trebuie să fie mai mare decît suprafaţa de neconcordanţă. Or, este destul de clar că dacă una dintre noţiuni are o sferă mai mare decît cealaltă, atunci şi concordanţa funcţiunii exprimării este mai mică.

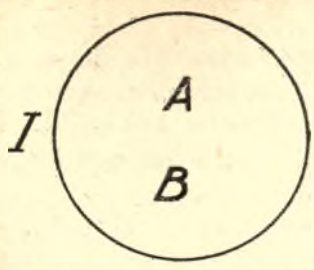

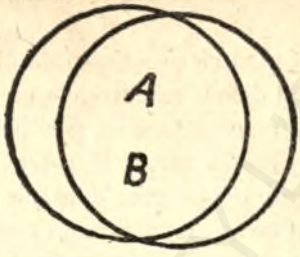
[1] Charles Bally, Traité de stylistique française, premier volume, seconde édition, Heidelberg, p. 141.

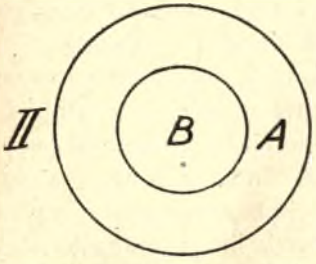
[2] Charles Bally, op. cit., p. 140.

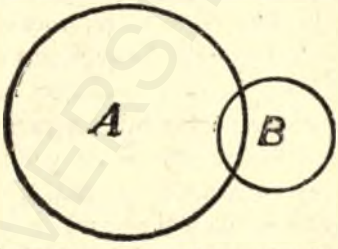
BDD-A10304 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:30 UTC)

Grafic, lucrul acesta ar putea fi reprezentat astfel:

Concordanța sferelor noțiunilor (sau a funcțiunilor denominative)

Concordanța sensurilor cuvintelor (sau a funcțiunii exprimării)

Dacă în locul literelor A și B punem cuvintele-generice și cuvintele-specifice sau două cuvinte din exemplul citat, ne dăm seama de toată șubrezenia teoriei lui Bally sau a principiilor alcătuirii dicționarelor lui V. D. Pavlov-Șișkin și N. Abramov. Cuvintele-generice includ numai însușirile cele mai generale exprimate în cuvintele-specifice, iar o parte deosebit de importantă rămîne în afara lor. În exemplul luat din dicționarul lui V. D. Pavlov-Șișkin astfel de însușiri (note) care rămîn în afara cuvîntului-generic ar fi delimitarea diferită a sferelor noțiunilor și determinarea timpului petrecerii acțiunii față de momentul vorbirii.

La prima încercare practică de a folosi aceste sinonime se vede că alcătuirea seriei respective este greșită. Cu ce sinonime din seria respectivă ar putea fi înlocuit cuvîntul « deceniu » în propoziția: « De la cel de al doilea război mondial a trecut un deceniu? » Este destul de evident că nu poate fi înlocuit cu nici unul, datorită faptului că aceste cuvinte se diferențiază prea mult prin însușirile arătate, deși au la bază o notă comună (indică timpul).

2. Felurile sinonimelor

Specificul sinonimelor constă în faptul că ele prezintă una și aceeași noțiune sub aspecte diferite. Datorită acestui lucru sinonimia nu trebuie privită ca ceva anormal în limbă, ci, dimpotrivă, ea trebuie considerată ca o confirmare a unității

BDD-A10304 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:30 UTC)

dialectice între limbă și gîndire, ca un mijloc de exprimare prin limbă a diferitelor aspecte ale obiectelor lumii înconjurătoare, care se reflectă în gîndirea noastră.

Analizînd cuvintele-sinonime observăm că ele se deosebesc prin sens, adică prin aspectul diferit sub care ele ne prezintă o noțiune. Precizarea naturii acestor diferențieri, nuanțe de sens, face posibilă stabilirea felurilor de sinonime. Unele dintre ele sînt de natură pur semantică, altele de natură emoțional-expresivă sau sînt legate de anumite domenii de întrebuințare a cuvintelor.

Potrivit cu cele de mai sus, sinonimele se împart, așa cum arată academicianul V. V. Vinogradov, în ideografice[1] și stilistice.

Sinonimia ideografică este proprie, în primul rînd, fondului principal de cuvinte, în timp ce în restul vocabularului domină sinonimia stilistică.

Coloritul stilistic al cuvîntului depinde de sensul lui, de sugestivitatea formei lui interioare, de sfera existenței lui sociale. « Esența stilistică a cuvîntului este determinată de poziția lui în sistemul semantic al limbii, în ansamblul lui variat de aspecte funcționale și de genuri (limba scrisă, limba vorbită, tipurile lor, limba operelor artistice ș.a.m.d.). Fapt este că o limbă dezvoltată prezintă un sistem dinamic de legi semantice care determină corelațiile și legăturile formelor de cuvinte și ale sensurilor în diferite stiluri ale acestei limbi, și în acest sistem de corelații de sens funcțiunile și posibilitățile diferitelor categorii de cuvinte sînt mai mult sau mai puțin conturate și individualizate »[2].

Analizînd acest pasaj din lucrarea lui V. V. Vinogradov, vedem că noțiunea de « colorit stilistic » are două înțelesuri: unul legat de limba privită din punct de vedere social, de tipurile limbii vorbite, și altul legat de tipurile sau, mai bine zis, aspectele, « stilurile » limbii scrise (stilul științific, publicistic etc.).

Așadar, sinonimele stilistice se împart în două grupe: expresiv-semantice (экспрессивно смысловые) și funcțional-stilistice (функционально-речевые).

3. **Problema alcătuirii seriilor de sinonime**

Mulți lingviști consideră că în seriile de sinonime un cuvînt este dominant. E. M. Melțer spune: « Dacă se urmărește orice serie de sinonime, atunci în fiecare se poate găsi un sinonim care este folosit de întregul popor, mai mult întrebuințat, care exprimă *noțiunea cea mai generală* (subliniat de mine — M.B.), mai stabilă (sinonim dominant). Astfel, se poate considera că unul dintre sinonime, fiind dominant, intră în fondul principal lexical, pe cînd celelalte sinonime ale seriei date se găsesc în afara granițelor lui »[2].

---

[1] Prin sinonime ideografice se înțeleg sinonimele care se deosebesc prin sens. В. В. Виноградов, Русский язык, М., 1947 г., стр. 19.

[2]. Е. М. Мельцер, Об основном словарном фонде и словарном составе языка, «Иностранные языки в школе», № 6, 1951 г., стр. 29.

BDD-A10304 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:30 UTC)

Întrucît noțiunea de « sinonim dominant » la E. M. Melțer nu se deosebește cu nimic de « termenul de identificare » (terme d'identification) al lui Charles Bally, aceste două noțiuni vor fi analizate împreună.

După părerea lui Charles Bally, baza în seria de sinonime trebuie să fie termenul de identificare care este cuvîntul-generic față de celelalte cuvinte.

Evident că nu putem fi de acord cu părerile lui E. M. Melțer și Ch. Bally. Care dintre cuvinte domină în seriile următoare: vreme — timp, veac — secol? Nici unul. Cuvintele care numesc noțiuni generice (dominante sau termeni de identificare) într-adevăr pot să domine în seriile de sinonime, dacă sînt incluse în ele, însă cuvintele-generice și cuvintele-specifice, după cum s-a arătat, nu pot fi sinonime.

Pornind de la premisa arătată, Melțer consideră că sinonimele intră în fondul principal lexical, în timp ce celelalte cuvinte rămîn în afara lui. E drept că E. M. Melțer nu distinge sinonimele ideografice de cele stilistice și pune problema în general.

În lucrările lui V. V. Vinogradov nu găsim o teorie completă a sinonimiei, însă din observațiile lui asupra acestei probleme, nu este greu de văzut că el nu recunoaște existența cuvîntului dominant în seria de sinonime ideografice. Dacă cuvîntul respectiv trebuie să intre în fondul principal de cuvinte, atunci și cuvintele sinonime, care concordă cu el cel puțin în funcțiunea denominativă, intră în fondul principal.

Cu totul altfel stă problema sinonimelor stilistice. Ele sînt percepute ca avînd un colorit stilistic numai în comparație cu cuvintele neutre din punct de vedere stilistic.

De exemplu, cuvîntul конь (« cal ») în limba rusă este perceput ca avînd un colorit stilistic numai raportat la cuvîntul neutru лошадь. În limbile cehă (кин) și ucraineană (кін) acest cuvînt este lipsit de nuanță stilistică, întrucît în limbile respective lipsește cuvîntul neutru corespunzător.

Cuvintele neutre, care constituie baza seriilor de sinonime stilistice, pot să aparțină atît fondului principal lexical, cît și restului vocabularului.

Prin urmare, în sfera sinonimelor stilistice, avînd în vedere dependența lor de cuvintele neutre, noi putem vorbi despre o oarecare poziție dominantă a acestora din urmă.

În concluzie, cele expuse se pot rezuma astfel: cuvintele se unesc în serii de sinonime pe baza funcțiunii lor de a numi obiectele.

La alcătuirea seriilor de sinonime, ca bază a seriei trebuie ales un cuvînt care exprimă cel mai complet noțiunea respectivă, însă nu care exprimă noțiunea cea mai generală (Melțer) sau noțiunea generică (Bally) și care să nu aibă un colorit stilistic.

BDD-A10304 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:30 UTC)

BIBLIOGRAFIE

1. Н. Абрамов, Словарь русских синонимов и сходных по смыслу выражений, С. П. Б., 1900 г.
2. Т. И. Абрекова, К вопросу о взаимоотношений между синонимами. М., 1953 г.
3. В. В. Виноградов, Итоги обсуждения вопросов стилистики. «Вопр. Языкозн.». № 1, 1955 г.
4. В. В. Виноградов, Основные типы лексических значений слова, «Вопр. Языкозн.». № 5, 1953 г.
5. В. В. Виноградов, Значение работ тов. Сталиня для развития советского языкознания, М., 1950 г.
6. В. В. Виноградов, Русский язык, 1947 г.
7. В. В. Виноградов, Труд И. В. Сталина «Марксизм и вопросы языкознания» М., 1951 г.
8. Е. М. Галкина-Федорук, Современный русский язык, Лексика (курс лекций) М., 1954 г.
9. А. Д. Григорьева, Учение И. В. Сталина об основном словарном фонде и словарном составе языка, «Русский язык в школе», 1951 г.
10. Е. М. Мельцер, Об основном словарном фонде и словарном составе «Иностранные языки в школе» № 6, 1951 г.
11. В. Д. Павлов-Шишкин, Учебный словарь синонимов русского литературного языка, 1931, г.
12. А. Б. Шапиро, recenzie la lucrarea lui В. К. Фаворин, Синонимы в русском языке. (Свердловск, 1953 г.) în «Русский язык в школе» № 3, 1953 г.
13. Charles Bally, Traité de stylistique française, premier volume, seconde édition. Heidelberg.
14. E. M. Galkina-Fedoruk, Probleme fundamentale de lingvistică în operele lui V. I. Lenin (Analele Romîno-Sovietice, seria Istorie-Filozofie, iulie-august, 1951).
15. Stanislav Skorupka, Sinonimika, Poradnik jezykowi, nr. 2, 3, 4, 1953.

BDD-A10304 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:30 UTC)